

Megjelent: _____

Emlékező bolyongás csodaszép régi magyar könyvek közt

1879. Húsvét...

Berlin utcáit idősebb, szikár termetű, kissé vidékiesen, de azért a kor divatjának megfelelően öltözött férfiú rója tizenhárom-éves fiával. A fiúcska sötétkék matrózruhát visel. Korához képest jól fejlett. Nyurga, kicsit sovány, élénk eszű s szokatlanul jó felfogású. Sötét tágrameredt szemé idegenül kutat a kő-rengetegben, a világvárosban.

A Bánátban nem látni ennyi házat, szobrot, kocsit, embereket és más cifraságot. Ott csak nádfedelű viskók, gulyák, rétek és szántóföldek vannak. Minden, amit lát, új és ismeretlen. Rosszul is érzi magát és szorosan édesapjához simul. A nyelvet sem érti meg tökéletesen, mert bár szülei német származásúak, odahaza magyar cselédség mellett nevelkedett, hogy a gyerek vérét át s áthassa a hazája iránti szeretet. Most viszi az apja Schnepfenhalba német szóra, ahol néhány évig az egyik fiúinternátusban marad.

A kis *Todoreszku* Gyula, — így hívták a fiúcskát — elfáradva az utca forgatagának nézésétől, a kirakatokat szemléli. Különösen megragadja figyelmét a múzeum közelében levő antikvárium. Kipirult arccal gyönyörködik a könyvekben: a régi német biblia nyeri meg tetszését. Hiába ösztönzi apja, hogy menjenek tovább, a gyerek nem akar elszakadni az ütött-kopott foliánstól.

— Vedd meg nekem ezt apí, húsvétra, — szaladt ki száján a kérés.

— Minek ez neked.

— Csak kell, nagyon szép... vedd meg — erősködik tovább a gyerek, amíg végül az apa a közeli búcsúzás gondolatától ellágyultan enged kisfia könyörgésének, bemeleg az üzletbe és megveszi Gyuluskának a régi bibliát.

Ezzel egy életre eljegyezte fiát a könyvekkel.

Todoreszku Gyula ettől kezdve minden rendszer nélkül bélyegei, rovarai s préselt virágai mellé könyveket is gyűjtött. Először összegyűjtötte *Verne* műveit, aztán minden más könyvet, amit csak meg tudott szerezni. Zsebpénzéből, amelyet hazuról kapott, mind többet és többet fordított könyvekre. Amikor a budapesti jogi egyetemre iratkozott, már igen szép könyvtára volt. Nem értékekből, nem raritásokból, hanem egyszerűen szépirodalmi művekből és olyan tudományos munkákból állott a könyvtára, amelyek egy fiatal embert érdekelnek.

KÖNYV-VADASZAT

Egyetemi évei alatt szerényen, takarékosan élt. Ami pénzt hazuról kapott, azt mind könyvekre fordította. Doktorátusa letétele és önkéntesi évének leszolgálása után ébredt azonban csak igazán annak tudatára, hogy a könyvek szerelmese. Ettől kezdve csak könyvtárának élt. Ha külföldre utazott, csak azért tette, hogy ott magyar régiségeket keressen, vagy bibliográfiával foglalkozzék. S ami időt itthon töltött, azt gyűjteményének szentelte.

A Nemzeti Múzeum harmadik legértékesebb könyvtára a *Todoreszku*-könyvtár. A különteremben öt hatalmas, három részből álló szekrény őrzi a ritka értékes gyűjteményt. Az 1500 raritás-példányból álló könyvtárnak több, mint száz darabja unikum. *Todoreszku* Gyula Magyarországon nyomtatott, vagy magyar szerző által írott, de külföldön nyomtatott könyveket

gyűjtött. Eppen kiegészítette az Appony-könyvtárt, amely a Magyarországról szóló külföldi irodalmat tartalmazza.

Ott látjuk az első szekrényben a legelső könyvek közt *Pesti Gábor Nouum Testamentumát*, amelyet 1536-ban Bécsben nyomattak. Mennyit harcolt ezért a régi, bőrkötéses, aranyozott csattokkal diszített könyvért *Todoreszku*. Éveken át vadászott rá, míg végül egy müncheni könyvkereskedő értesítette, hogy sikerült megszereznie. *Todoreszku* Gyula a levél vétele után másnap reggel már vonatra ült és utazott Münchenbe. Két álló hétig alkudott a könyvre, míg végül hatezer márkáért megvette.

Ezüstveretű, gyönyörű ötvös-remekművű táblába kötött, 1488 évről származó, brünni kiadású *Thuróczy krónika van kirakatszerűen feltámasztva a középső szekrénybe*. *Fitz József*, a Nemzeti Múzeum Széchényi-könyvtárának igazgatója előkeresi a kartotékból a krónika kötésének tervrajzait. *Todoreszku* a könyvet ugyanis kötés nélkül vette tizennyolcezer

Ritkaságok felsorolása

Todoreszku jobban féltette könyveit, mint saját egészségét. Nem használta a levelek tisztítására az egyszerű eljárást, a klóros módszert, hanem egy gyilkos, egészséget rontó, hosszú, de lelkiismeretes eljárást alkalmazott. Éjszakánként hajnalig mosta, áztatta és szárította az ívekre szétszedett, gyakran tenyérnyi vastag könyvek lapjait száz és ezerszámra. Ha pedig egy lap annyira megrongálódott, hogy részben ki kellett egészíteni, vagy ő házilag nem tudta megjavítani, úgy azt kiküldte Lipcsébe, ahol a javításért háromnyolcvan márkát fizetett levelenként.

Gyakran előfordult, hogy egyik-másik példány hiányos volt. Ilyenkor felkutatott egy teljes példányt Magyarországon, vagy külföldön, azt kölcsön kérte és faximilék készíttetett a hiányzó lapokról. Berlinben az eredeti könyv papírjának megfelelő papírt öntetett, a kliszózott fényképmásolatokkal pedig erre a papírra nyomatta a hiányzó szöveget. Így egészítette ki költséget nem kímélve, hiányos könyveit.

A szekrényekben egymásmellett sorakoznak különböző érdekességek, megjelenési évszámuk szerint szortírozva.

1533. krakói kiadású *Komjáthy Benedek: Epistolae Pavli lingva hungarica donatae*

1536. Bécs, *Pesti Gábor: Nouum Testamentum*

1541. sárvári nyomású *Sylvester János: Vij Testamentü Magar nelwen*

1551. kolozsvári kiadás: *A Biblianac első része, Heltai Gáspár*

1552. Kolozsvár. *A Biblianac gyedic része, Heltai G.*

1554. Kolozsvár, *Tinodi Sebestien, Chronica.*

1559. Krakkó. *Székely István: Chronica ez Vilagnac Yeles dolgairól*

1562. Kolozsvár. *Heltai Gáspár: A Jesus Cristusnac Wy Testamentoma*

1563. Debrecen, *Melius Péter: Halal könyve (Unicum)*

1563.. Debrecen, *Melius Péter: Válogatott praedikatioc*

1565. Debrecen, *Verbőczy István: Magyar Decretvm*

1565. Kolozsvár, *Heltai Gáspár: A Biblianac Másodic Részé*

1568. Várad, *Melius Péter: Az Szent Janosnac tott ielenesnee igaz... magyarazasa...*

1570. Kolozsvár, *Dávid Ferencő Könyvetske Az igaz Kerestényi Kerestéségről*

1571. Kolozsvár, *Verbőczy István: Decretvm, Az az, Magyar és Erdély Országnac Toruény Konyue*

1573. Bécs, *Poncianos Historiaia*

A VÉG KEZDETE

Rendkívül értékes és szép a kalendá-

rium-gyűjteménye is. Kuriózumképpen a kétszáz évvel ezelőtt, 1735-ben megjelent lőcsei kalendárium néhány jóslatát itt közöljük.

Kiki maga törje a fejét, mit jelenthetnek az időjósásra vonatkozó rejtélyes szavak: Húsvét vasárnapján az idő savanyú lesz. Hétfőn pázmás, a rákövetkező nap pedig kedvetlen.

A húsvétra vonatkozó életbölcesség pedig következőképpen hangzik: Az idők folyásán nem illő gyötrődnöd. Ha igazán élsz, az idők is javadra szolgálnak. Hideg flukszusok és egyéb nyavalyák közönségesek. Az évre vonatkozó jóslás így szól: A főrendek közötti békességek megerősíttetnek. A földi betegségek tartósak, sok dolgok történnek Magyarországon és Erdélyben.

A magyar krónika a következőképpen szól: 371 a magyarok elhatározzák, hogy Schytiából kijönnek 373 a Tanaison átkelnek és tizszer, százszor ezren Európába jönnek. 380 Panoniába érkeznek 401 Attilát herceggé választják 416 Attilát királlyá választják 444 Attila életének 124-ik évében meghal.

Sajnos, *Todoreszku* Gyula gyönyörű gyűjteménye befejezetlen maradt. 1914-ben a világegés elzárta külföldi könyvforrásaitól és 1919-ben a kommunisták elkobizták könyvtárát. A könyvtár ideiglenes őrzésével azonban *Todoreszku* bízták meg. Ettől kezdve a Népszínház-utcai első emeleti könyvtárterem lámpái a napkeltig égtek. *Todoreszku* Gyula éjjel-nappal könyveit bújta és búcsúzott tőlük. *Emberfeletti harcot vívott, hogy évtizedes munkájának gyümölcsét megmentse*. A szörnyű küzdelemben idegei teljesen felörlődtek, elméje lassan elhomályosodott. Világos pillanataiban még fel-felcsillant benne könyveikhez való ragaszkodása, azonban ez mind ritkábban mutatkozott, végül teljesen apatikussá vált irántuk is.

Ez volt a vég kezdete. Néhány héttel később, 1919 november 27-én, 53 éves korában csendesen elhunyt.

Halála után a kultuszminiszter a Nemzeti Múzeum előterjesztésére miniszteri tanácsossá nevezte ki.

A könyvtárt felesége, *Todoreszku* Gyula rendelkezésének megfelelően, a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta s maga rendezte be a múzeumnak egyik legértékesebb termet.